

**Міністерство освіти та науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи**

Затверджено
Проректор з наукових робіт
та інновацій

Бояр А.О.

« 23 » червня 2016 р.

Затверджено
Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С.В.

« 23 » червня 2016 р.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ОСВІТНІХ СИСТЕМ

**Програма
вибіркової навчальної дисципліни**

підготовки доктора філософії
галузі знань 01 Освіта
спеціальності 011 Науки про освіту

Луцьк - 2016

Програма навчальної дисципліни «Соціокультурний розвиток освітніх систем» для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. – 2016 р. – 19 с.

Розробник: Мартіросян Л.А. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Рецензент:

доцент кафедри педагогіки
СНУ імені Лесі Українки

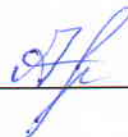

Заремба Л.В.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи
протокол № 14 від 11 травня 2016 р.

Завідувач кафедри: (Гусак П.М.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією педагогічного інституту
протокол № 10 від 13 травня 2016 р.

Голова науково-методичної комісії (Антонюк В.З.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету
протокол № __10__ від __15.06__ 2016 р.

Програма навчальної дисципліни схвалена науковою радою університету
протокол № __11__ від __16.06__ 2016 р.

© Мартіросян Л.А., 2016

ВСТУП

Соціокультурний розвиток освітніх систем – надзвичайно важлива і багатогранна за своїми структурними компонентами наукова дисципліна. Вона розкриває глибинний процес соціокультурного становлення освітніх систем, діалектику їх розвитку від найдавніших часів до сучасності.

Курс “Соціокультурний розвиток освітніх систем” належить до циклу дисциплін освітньо-наукового рівня доктора філософії у галузі знань.

Дисципліна охоплює історію розвитку навчально-виховних систем та навчальних закладів усіх рівнів і педагогічної думки як українського, так і інших народів світу. Вивчення навчального курсу дасть можливість студентам цілісно і повно усвідомити взаємообумовленість взаємодії держави, суспільства і особистості як основних суб’єктів процесу виховання і освіти; єдність педагогічної теорії і практики.

У процесі вивчення зазначеного курсу аспіранти оволодіють знаннями та вміннями, які їм знадобляться у викладацькій та науково-практичній діяльності.

Міждисциплінарні зв’язки – історія, соціологія, історія педагогіки, соціальна робота, загальна педагогіка.

Програма навчальної дисципліни складається з двох **змістових модулів**:

1. Соціокультурний розвиток освітніх систем у західноєвропейській цивілізації.

2. Соціокультурний розвиток освітніх систем в Україні

1. Мета і завдання курсу “Соціокультурний розвиток освітніх систем”.

1.1. Метою навчальної дисципліни “Соціокультурний розвиток освітніх систем” є засвоєння аспірантами історико-теоретичних засад соціокультурного розвитку освітніх систем, формування основних умінь і навичок застосування історико-педагогічних знань у практичній діяльності та становлення аспіранта як викладача та науковця здатного оперувати історико-педагогічним знанням.

1.2. Завдання вивчення курсу:

розкрити основні етапи, тенденції і закономірності розвитку соціокультурного розвитку освітніх систем в різні історичні епохи;

розкрити зв'язок функціонування освітньо-виховних систем з соціально-економічною і суспільно-політичною структурами держави і суспільства;

формувати професійний світогляд аспірантів як базовий компонент їх майбутньої науково-практичної діяльності;

формувати в аспірантів критичність мислення, вміння переосмислювати історико-педагогічне минуле в контексті сучасних умов сприяючи тим самим успіху в здійсненні ними самостійної науково-дослідної роботи і майбутньої професійної діяльності;

застосовувати набуті знання у науковій і практичній діяльності.

1.3. Знання і уміння аспіранта після опанування курсу:

знати основні етапи, тенденції і закономірності соціокультурного розвитку освітніх систем в різні історичні епохи; ;

знати педагогічні теорії видатних педагогів, сучасні концепції і теорії освіти;

уміти аналізувати і переосмислювати історико-педагогічне минуле в контексті сучасних вимог;

самостійно здійснювати науково-пошукову роботу;

застосовувати набуті знання у науково-практичній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Модуль 1. Соціокультурний розвиток освітніх систем у західноєвропейській цивілізації.

Тема 1. Поняття соціокультурного розвитку освітніх систем в історико-педагогічному процесі

Зміст поняття «соціокультурний розвиток освітніх систем». Сутність понять «еволюція», «соціальна еволюція», «культурна еволюція», «культура», «цивілізація», «історичний процес», «соціокультурний розвиток». Історичний час і історичний соціокультурний простір виникнення освіти. Вплив

соціокультурних умов на виникнення двох типів історико-педагогічного процесу.

Тема 2. Соціокультурне становлення освітніх систем в античну епоху

Виникнення освітніх систем в в країнах Стародавнього Сходу (Шумер, Єгипет, Індія, Китай та ін.). Зумовленість багатогранної й розвиненої системи грецької освіти соціокультурними умови в Стародавній Греції (VI-I ст. до н.е.). Афінівська освітньо-виховна система. Праобразы перших вищих навчальних закладів: «Академія», «Лікей» і «Кіносарг». Філософські школи. Спартанська система освіти і виховання. Вплив соціокультурних умов на зміну підходів до освіти в елліністичну епоху. Організація навчально-наукової діяльності «Муссейону». Виховні функції соціокультурних інститутів римського суспільства та їх вплив на становлення римської освітньої системи. Риторичні школи і риторична освіта. Виникнення професійної школи у Стародавньому Римі.

Тема 3. Особливості соціокультурного розвитку освітніх систем в епоху раннього і класичного середньовіччя.

Становлення соціокультурних інститутів західноєвропейського суспільства епохи Середньовіччя. Структурні елементи освітньо-виховної системи: церковно-монастирські школи, лицарське виховання, міські школи. Поява середньовічних університетів у Європі, як корпоративних, докласичних закладів та їх зв'язок з цехами та гільдіями. Соціокультурні особливості цехів і гільдій (самоврядування, широка автономія, демократичні основи) як основні принципи функціонування перших європейських університетів. Болонський університет. Особливості структури та навчально-виховних систем корпоративної моделі університетів. Особливості організації навчально-виховної системи у Кембріджській та Оксфордському середньовічних університетах. Становлення Гейдельберзького університету в середньовічній Німеччині.

Тема 4. Зміна підходів до організації практики і розробки теорій освітніх систем в період зародження капіталістичного суспільства (пізнє Середньовіччя).

Зміна соціокультурної ситуації в епоху пізнього Середньовіччя. Зародження гуманістичної педагогіки (Е.Роттердамський, Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Т.Кампанелла). Епоха Реформації (XV-XVI ст.). Представники Реформації: Ян Гус (Чехія), Мартін Лютер і Томас Мюнпер (Німеччина), Жан Кальвін (Швейцарія) та ін. Розвиток релігійних освітньо-виховних систем: протестанських навчальних закладів, гімназій, колегіумів, нових університетів. Єзуїтське виховання, його особливості. Розвиток національного шкільництва та світської системи освіти. Теорія А.Я. Коменського як підсумок релігійної педагогіки та передтеа педагогіки Нового часу.

Тема 5. Теорія і практика соціокультурного розвитку освітніх систем в капіталістичному суспільстві.

Соціокультурні особливості розвитку західноєвропейського суспільства на початку Нового часу. Буржуазна революція в Англії XVII ст., її вплив на теорію і практику виховання. Педагогічні ідеї Д.Докка (1632-1704 рр.). Поділ «докласичної» моделі університетів в кінці 17 ст. на протестантську та католицьку моделі. Педагогічні ідеї французьких філософів, просвітителів Гельвеція, Дідро, Вольтера. Виникнення філантропічного напрямку в теорії і практиці виховання. Філософські, суспільні і педагогічні погляди Ж.-Ж.Руссо (1712-1778 рр.). Теорія природного і вільного виховання Ж.-Ж.Руссо. Школа і педагогічна думка в період французької буржуазної революції кінця XVIII ст. (1789-1794 рр.). Проекти нової системи освіти Кондорсе, Лепелетьє, Бабефа.

Тема 6. Розвиток освітніх систем в кінці XIX – поч.XX ст. у Західній Європі.

Становлення індустріального суспільства у Західній Європі, його соціокультурні особливості. Виникнення інститутів капіталістичної економіки, їх вплив на зміну суспільного ідеалу людини, мети, змісту та методів виховання. Вплив науково-технічної революції на зміну мети діяльності соціокультурних інститутів та їх виховної функції. Теорія елементарної освіти Й.Г.Песталоцці. Дидактика розвиваючого навчання Дістервега. Педагогічна теорія Й.Ф.Гербарта. Педагогічні експерименти соціаліста-утопіста Р.Оуена. Утопізм педагогічних ідей Р.Оуена. Ш.Фур'є, А.К.Сен-Сімона. Ідеї англійського

філософа, педагога Г.Спенсера Соціокультурні та економічні чинники розвитку університетської освіти в епоху формування індустріального суспільства. Формування «класичної» моделі університету (Галле (1694, Геттингене 1737, Берлін 1800) Перехід від космополітичного університету до національного. Університет у XIX столітті як «націостворювальний феномен».

Соціокультурна ситуація у західноєвропейському суспільстві в кінці XIX - на початку XX ст. Зародження педології – наукового дитинознавства. Пізнання дитини як центру навчально-виховного процесу. Виникнення в США філософії і педагогіки прагматизму (Д.Дьюї (1859-1958 рр.) як один із основоположників філософії і педагогіки прагматизму. Д.Дьюї про покликання школи пом'якшувати класові суперечності, утверджувати співробітництво всіх верств суспільства ("Школа і дитина", "Школа майбутнього", "Демократія виховання"). Педагогіка екзистенціалізму. Педагогіка неотомізму, її філософські основи. Зміна соціокультурної ситуації у другій половині XX століття. Демократизація суспільного життя та її вплив на зміну виховних функцій суспільних інститутів. Зростання темпів розвитку початкової, середньої і вищої школи в 50-70-ті роки XX ст. Загальний прогрес у розвитку національних освітніх систем.

Модуль 2. Соціокультурний розвиток освітніх систем в Україні

Тема 1. Освіта в Україні в IX - XVIII століттях

Соціокультурні особливості розвитку Київської Русі. Соціокультурні особливості функціонування системи освіти. Перші педагогічні пам'ятки Київської Русі. Зміна соціокультурної ситуації в Україні в XIV-XV ст. Посилення ролі соціокультурних інститутів у функціонуванні освітньо-виховної системи.

Зміна соціокультурної ситуації в Україні в XVI-XVIII ст. Формування на українських землях єдиної національної мови, культури, побуту, духовності. Бурхливий розвиток освітніх інститутів: братські, церковно-монастирські школи. Інститут козацтва та його вплив на становлення української освітньої системи. Формування української освітньої системи. Перші українські академії; в Острозі (1576 р.), Києві (1616 р.). Організація і методика навчання і виховання в Києво-Могилянській академії. Діяльність Харківського, Чернігівського і

Переяславського колегіумів, Глухівської музично-співацької школи (1738 р.). Відкриття колегії (1540 р.) і гімназії (1646 р.) в Ужгороді, гімназії в Марморш-Сигаті (1730 р.).

Діяльність українських просвітителів і педагогів С.Оріховоцького, І.Гізеля (Кисіля), П.Могили, Г.Смотрицького, Є.Славинецького, С.Полоцького, С.Яворського та ін. Педагогічна діяльність і погляди Ф.Прокоповича.

Посилення національного гніту українців. Єзуїтські школи. Єзуїтська мораль, денаціоналізація молоді. Шовіністична політика самодержавної Росії, шляхетської Польщі в галузі освіти, її негативні наслідки. Поступова ліквідація автономії України, її збройних козацьких сил.

Видатний український філософ, поет, просвітитель і педагог Г.Сковорода. Педагогічні ідеї Г. Сковороди.

Тема 2. Соціокультурний розвиток освітніх систем в Україні в XIX - поч. XX ст.

Соціокультурний розвиток освіти у Правобережній Україні. Навчально-виховний процес у гімназіях, ліцєях, учительських семінаріях. Рішельєвський ліцей в Одесі (1817 р.), вища гімназія в Кременці (1805 р.), Ніжинська гімназія вищих наук (1802 р.) та ін.

Становлення і розвиток університетської освіти України. Заслуги Харківського (1805 р.) і Київського (1834 р.) університетів у розвитку освіти, науки, культури, керівництві шкільництвом в Україні.. Заборона українською мовою навчання в школах, друкування книг у 1863 р. (Валуєвський циркуляр), у 1876 р. (Енський указ), у 1881 р. ганебний документ російського царату “Правила про освіту неросійських народів” (1870 р.). Положення про подальшу русифікацію національних меншин. Реформи навчально-виховних закладів в Східній Україні. Стан жіночої освіти. Недільні школи України. Інститути шляхетних дівчат, пансіони, гімназії, єпархіальні. Фребелівський жіночий педагогічний інститут у м. Києві (1908 р.). Громадський педагогічний рух на Україні. Діяльність “Просвіти”

Педагогічна діяльність та ідеї М.Пирогова, М.Корфа, Х.Алчевської. Внесок Т.Лубенця в розвиток педагогічної теорії і практики, методики викладання, національної школи. Педагогічні ідеї К.Ушинського.

Просвітницька діяльність Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Костомарова, П.Куліша, М.Драгоманова, Б.Грінченка.

Імперсько-шовіністична політика російського та австрійського уряду, польського чиновництва в галузі освіти. Головні тенденції розвитку школи і педагогічної думки на Лівобережній і Правобережній Україні, в Галичині, Буковині і на Закарпатті. Історико-педагогічне значення діяльності “Руської трійці” –М.Шашкевича, Я.Головацького, І.Вагилевича. Ідеї і засоби народної педагогіки в спадщині О.Духновича.

Тема 3. Соцікультурні особливості розвитку системи освіти в Радянській Україні

Зміна соціокультурної ситуації в Україні на поч. ХХ ст. Доба української революції 1917-1919 рр. і початок національного, культурного й освітнього відродження. Просвітницька і педагогічна діяльність провідників національного шкільництва О.Дорошкевича, О.Астряба, О.Русової, В.Дурдуківського, Т.Лубенця, І.Огієнка, І.Стеценка, С.Смолінського, Я.Чепіги, М.Черкасенка, І.Ющишина та ін. Всеукраїнський з’їзд з народної освіти (15-20 грудня 1917 р.), його епохальне значення для всіх народів України. Історичні ухвали з’їзду “Підвалини національної школи”, “План управління освітою на Україні”. Зростання мережі початкових, середніх і вищих шкіл. Відкриття за часів Гетьманату двох українських університетів, Всеукраїнської Академії наук на чолі з першим її президентом В.Вернадським. Початок реалізації плану дерусифікації навчально-виховних закладів.

Становлення радянської системи освіти в Україні. Документи про школу, виховання: “Положення про єдину трудову школу УРСР” (1919 р.), Декларація Наркомосу УРСР “Про соціальне виховання дітей” (1920 р.), “Кодекс законів про народну освіту в УРСР” (1922 р.). Документи і постанови про українізацію навчально-виховних закладів соцвиху, про українізацію вузів (1923 р.) та ін.

Посилення сталінського режиму, СРСР як тоталітарної держави. Посилення, класово-пролетарського підходу в навчанні і вихованні. Постанови ЦК ВКП(б) про школу і освіту “Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі” (1932 р.), “Про педологічні перекручення в системі Наркомосів” (1936 р.) та ін. Здобутки українських учених-педологів О.С.Залужного, Г.С.Костюка та ін. Заборона педології як науки, гоніння і репресії проти педологів, учителів, представників української інтелігенції. Штучний голодомор 1932-1933 років, його катастрофічні наслідки для української нації, освіти і виховання, моралі.

Педагогічна діяльність і погляди А.С.Макаренка, Г. Ващенко.

Особливості шкільного життя в післявоєнний період. Введення загального семирічного навчання (1949 р.). Закон про школу 1958 р. Спроба підвищити ефективність навчання і виховання, зміцнити зв'язки з життям. Обов'язкове восьмирічне навчання. Утворення Міністерства освіти СРЗР, АПН СРСР (1967 р.). Посилення централізації в освітній справі, нехтування національним змістом і характером навчання і виховання.

Спроби поліпшити зміст освіти, навчальні плани і програми в 70-х роках, увести обов'язкову середню освіту. Реформа школи 1984 року

Обґрунтування теорії національного самовизначення учнів у процесі навчання і виховання В.Сухомлинським.

Тема 4. Сучасні підходи до реформування освітньо-виховної системи України.

Соціокультурна ситуація в Україні в 90-х рр. XX ст. – початку XXI ст. Розвиток освіти на сучасному етапі функціонування України як вільної держави. Освітні реформи: у пошуках оптимальної моделі освіти. Нормативно-правові документи, що забезпечують функціонування освіти: Конституція України, Закон України "Про освіту", Закон України "Про загальну середню освіту", Закон України "Про мови в Українській РСР", Концепція середньої загальноосвітньої школи України, «Положення Міністерства освіти України "Про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад", "Про

експериментальний педагогічний майданчик, Державна національна програма “Освіта. Україна ХХІ століття”, Національна доктрина розвитку освіти.

Реформування середньої загальноосвітньої школи. Поступовий перехід до 12-річного терміну навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для здобуття повної загальної середньої освіти (І ступінь – 4 роки, II – 5 років і III – 3 роки)

Потреба реформування професійної та вищої освіти; її значення в процесі культурного відродження. Проблема якісної та кількісної підготовки кадрів.

3. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

4. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Методи та засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, письмові роботи, контрольні роботи, самостійні роботи, комп’ютерне тестування.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Акт про державну незалежність України. Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 року. – К., 1991.
2. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. – К., 1973.
3. Андреева И.Н. Антология по истории и теории социальной педагогики. – М., ACADEMIA, 2000.
4. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М., 1988.
5. Антология социальной работы: В 3 т. /Сост. М.В.Фирсов. - М., 1994-1995.
6. Аркас М. Історія України–Русі. – К., 1990.
7. Астафьев Я.У. Традиция социального знания в России // Магистр. -1995.-№4.-С. 58-64.
8. Бабашин С.Д. Школа та освіта Давньої Русі (IX – перша половина XIII ст.). – К., 1973.
9. Бехтерев В.М. Вопросы общественного воспитания // Антология педагогической мысли России второй половины XIX - начала XX в. - М., 1990. -С. 501-509.
10. Бим-Бад Б.М. Педагогическая антропология. - М., 1998.

11. Блонский П.П. Трудовая школа // Избр. пед. и псих. соч.: В 2 т. -М., 1979.-Т. 1.- С. 86.
12. Богуславский В.М. Синергетика и педагогика//Магистр. - 1995.-№2.-С.89-95.
13. Бойко А. М. Григорій Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок./А.М. Бойко - К., 1998.-232 с.
14. Болотин И.С. Основы общей социологии. - М., 1993.
15. Брайчевський М. Запровадження християнства на Русі. – К., 1988.
16. Бурлака Я.І., Руденко Ю.Д. Історія педагогіки України: витоки, пошуки, проблеми // Рідна школа. – 1992. – № 1.
17. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Вебер М. Избранные произведения. - М., 1990. - С. 23-318.
18. Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Д.Грінченка. – К., 1990. –(Сер. "Педагогічна". – № 7).
19. Веркалець М.М. Педагогічні погляди Б.Д.Грінченка // Рад. шк. – 1988. – № 12.
20. Веркалець М.М. Про педагогічну спадщину П.О.Куліша // Рад. шк. – 1988. – № 8.
21. Вернадский В.И. Начало и вечность жизни. - М., 1989.
22. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990. – Ч. I-IV.
23. Возняк М. Кирило-Мефодіївське братство. – Львів, 1921.
24. Волков Г.И. Этнопедагогика. – Чебоксары, 1974.
25. Воропай О. Звичаї нашого народу (етнографічний нарис): В 2 т. – К., 1991.
26. Вульфсон Б.Л. Современная буржуазная школа. – М., 1984. – (Сер. "Педагогика и психология". – № 12).
27. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М., 1991.
28. Гаврилюк И.К. Картографирование духовной культуры (по материалам родильной обрядности украинцев). – К., 1981.
29. Гессен С.И. Основы педагогики. - М., - 1995.
30. Горленко В.Ф. Нариси з історії української етнографії. – К., 1964.
31. Гринько Г. Нариси радянської просвітницької політики. – Харків, 1922.
32. Грінченко Б. На безпросвітнім путі. - К., 1906.
33. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1990.
34. Грушевський М.С. Про українську мову й українську школу. – К., 1991.

35. Губко О.Т. Формування національної свідомості юнацтва у світлі ідей Софії Русової // Рідна школа. – 1991. – № 1.
36. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року. – К., 1991.
37. Джуринский А.Н. История педагогики. – М., ВЛАДОС., 2000
38. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991.
39. Дорошкевич О. Огляд життя середньої школи // Вільна українська школа. – 1918. – № 5-6.
40. Драгоманов М. Народні школи на Україні. – К., 1877.
41. Дьюи Д. Школа и общество. - М., 1924.
42. Заглада Н.П. Побут селянської дитини. – К., 1929.
43. Закон України "Про освіту" // Освіта. – 1991. – 25 червня.
44. Закувала зозуленька. – К., 1989.
45. Зеньковский В.В. Педагогика. - М., 1996.
46. Зеньковский В.В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. - М., 1993.
47. Зеньковский В.В. Социальное воспитание, его задачи и пути. - М., 1918.
48. Ильин И. А. Основы христианской культуры // Школа духовности. -1999. -№ 1.- С. 2-5.
49. История социальной педагогики// Под ред. Беляева В.И. – М., ГАРДАРИКИ, 2003
50. Ігнатенко П.Р., Руденко Ю.Д. Народознавство в школі. – К., 1990. – (Сер. 7. Педагогічна. – № 13).
51. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI-XVIII ст. – К., 1956.
52. Історія педагогіки / за ред. М. В. Левківського. – Х. : “ОВС”, 2002.- 240 с.
53. Історія педагогіки / За ред. М.С.Гриценка. – К., 1973.
54. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. Любар.; за ред. В. Кременя - К.: Знання, 2003. - 766 с.
55. Калениченко Н.П. Педагогічні ідеї Софії Русової // Рідна школа. – 1991. – № 12.
56. Калинова сопілка (казки, легенди, перекази, оповідання). – К., 1989.
57. Кампанелла Фома. Город Солнца. - М.; Л., 1934.

58. Каптерев П.Ф. Об общественно-нравственном развитии и воспитании детей // Избр. пед. соч. - М., 1982. - С. 232.
59. Карсавин Л.П. Культура средних веков. - Киев, 1995.
60. Ковальчук Л. О. Система освіти зарубіжних країн : навч. посіб. / Л. О. Ковальчук, О. Б. Ковальчук. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 136 с.
61. Кодекс законів про народну освіту в УРСР. – К., 1922.
62. Кон С. Ребенок и общество: историко-этнографические перспективы.-М., 1988.
63. Корнетов Г.Б. Всемирный историко-педагогический процесс: перспективы цивилизационного подхода // Европейская педагогика от античности до нашего времени. (Исследовательские материалы). - М., 1994. - Ч. 1. -С. 23-36.
64. Корнетов Г.Б. История педагогики: проблемы, предмет, подходы // Европейская педагогика от античности до нашего времени. (Исследовательские материалы). - М., 1994.
65. Корнетов Г.Б. Пути становления педагогической традиции западной цивилизации // Европейская педагогика от античности до нашего времени. (Исследовательские материалы). - М., 1994. - С. 36-62.
66. Корнетов Г.Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса. /Г.Б. Корнетов - М., 1994.
67. Костомаров М.І. Закон Божий (книга буття українського народу). – К., 1991.
68. Костомаров М. Про викладання південноруською мовою // Київська старовина. – 1992. – № 3.
69. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / В. Кравець. – Т. : Тернопіль, 1996. – 436 с.
70. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. – 358 с.
71. Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. – К., 1966.
72. Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990.
73. Лавров П.Л. Философия и социология: В 2 т. - М., 1965.
74. Левківський М.В. Історія педагогіки : підручник / М.В.Левківський. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 360 с.
75. Лихачев Б.Т. Философия воспитания. - М., 1995.
76. Локк Д. Мысли о воспитании//Соч.: В 3 т.-М., 1998.-Т. 3.
77. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навчальний посібник / П.Г. Лузан, О.В. Васюк, О.М. Бернова. – К. : НАУ, 2006. – 302 с.

78. Луначарский А.В. О социальном воспитании // О воспитании и образовании. - М., 1976. - С. 227.
79. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: навчальний посібник / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко ; За ред. О.О.Любара. – К. : Знання КОО, 2003. – 456 с.
80. Макаренко А.С. Педагогічна поема // Твори. – К., 1953. – Т. 1.
81. Малькова З.А. Школа и педагогика за рубежом. – М., 1983.
82. Мартіросян Л.А. Особливості організації навчально-виховного процесу у вальдорфській школі // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2011. – № 8. – С. 78-83.
83. Мартіросян Л.А. Передумови становлення вищої освіти у Європі // СНУ ім. Л. Українки. Сер. “Педагогічні науки”. – 2013. – № 8. – С. 8-14.
84. Мартіросян Л.А. Релігія як чинник формування традицій соціального виховання в епоху античності: Стародавня Греція // ВНУ ім. Л. Українки. Сер. “Педагогічні науки”. – 2012. – № 8. -С.14-20.
85. Мартіросян Л.А. Філософсько-педагогічний аспект еволюції аксіологічних змін здоров'я в контексті історичного розвитку західноєвропейської цивілізації / Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2010. – № 13. – С. 212-216.
86. Мартіросян Л.А., Мартіросян А.Г Виховний підхід до кримінальної відповідальності неповнолітніх у західноєвропейській ювенальній юстиції //СНУ ім. Л. Українки. Сер. “Педагогічні науки”. – 2015. – № 1. –С. 157-164.
87. Мартіросян Л.А., Мартіросян А.Г Виникнення та історична еволюція пенітенціарних систем світу, як соціальних інституцій перевиховання і ресоціалізації // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 62. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. - С.292-299.
88. Мартіросян Л.А.Становлення духовно-ціннісного компонента українського виховання: історичний аспект // СНУ ім. Лесі Українки. Сер. “Педагогічні науки”. – 2014. – № 8. –С. 8-13.
89. Медведков А.П. Краткая история педагогики в культурно-историческом освещении для школы и самообразования. - СПб., 1914.

90. Мельничук О.С. Історія педагогіки України./ О.С. Мельничук. Навчальний посібник. – кіровоград, Поліграфічно-видавничий центр ТОВ"Імекс ЛТД", 2001, - 179с.
91. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.
92. Мицько І.З. Острозька академія. – К., 1990.
93. Мітюрів Б.Н. Педагогічні ідеї Я.А.Коменського на Україні. – К., 1971.
94. Монтеск'є Ш. О духе законів // Избр. произведения. - М., 1955. -С. 159-734.
95. Мор Томас. Утопія. - М., 1978.
96. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику. - М., 1997.
97. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 308 с.
98. Натопі П. Социальная педагогика. - СПб., 1911.
99. Нечуй-Левицький І.С. Світогляд українського народу. – К., 1992.
100. Никандров Н.Д. Духовные ценности и воспитание человека // Педагогика. - 1998. - № 4. - С. 3-8.
101. Огієнко І. Українська культура. – К., 1991.
102. Олійник М. Родовід // Рад. шк. – 1989. – № 7.
103. Олійник О.С. Козацька читанка // Рад. шк. – 1989. – № 4.
104. Омельченко М. Шкільництво на Кубані. – Прага, 1927.
105. Омилии (беседы) святителя Григория Паламы. - М., 1993. - Ч. 2.
106. Опыты православной педагогики / Сост. А.Стрижев, С.Фомин. -М., 1993.
107. Оуэн Р. Опыты об образовании человеческого характера // Педагогические идеи Роберта Оуэна. - М., 1940. - С. 163.
108. Павецький А. Початок і розвій шкільництва на Русі. – Львів, 1990.
109. Педагогіка народознавства (концепція) // Пріоритетні напрямки організації позаурочної виховної роботи з учнівською молоддю. – К., 1990.
110. Педагогічні ідеї Г.С.Сковороди. – К., 1972.
111. Персоналії з історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагога: Підручник / А.М.Бойко, В.Д.Бардінова, та ін.; Під заг. ред. А.М.Бойко. – К.: ВД „Професіонал”, 2004. – 576 с.
112. Пінчук Ю.А. Микола Іванович Костомаров. – К., 1992.
113. План управління освітою на Вкраїні. Підвалини національної школи. Курси по українознавству (постанови З'їзду діячів по народній освіті, який відбувся

- 15-20 грудня 1917 року в добу Української Народної Республіки) //Вільна українська школа. – 1918. – № 5-6.
114. Положення про єдину трудову школу УРСР. – К., 1919.
115. Пономарев А.П. Развитие семьи й брачно-семейных отношений на Украине. –К., 1989.
116. Приступа Є.Н., Пилат В.С. Традиції української національної фізичної культури. – Львів, 1991. – Ч.1.
117. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X- початок XX ст.) : нариси./ За ред. Ярмасенка -К. : Рад. шк., 1991.- 381 с.
118. Роль Києво-Могилянської академії в культурному єднанні слов'янських народів / Відп. ред. В.М.Русанівський. – К., 1988.
119. Російщення України / Гол. ред. Д.Полтава. – К., 1992.
120. Русова С. Дошкільне виховання // Україна. – 1991. – № 2-5.
121. Русова С. Нова школа. – 2-ге вид. – К., 1917.
122. Сбруєва А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : навч. посіб. / А. Сбруєва, М. Рисіна. – Суми : СумДПУ, 2000. – 208 с.
123. Силин О. Київський коледж // Україна. – 1990. – № 32.
124. Сірополко С. Історія освіти в Україні. – Львів: «Афіша», 2001. – 662 с.
125. Сірополко С. Історія освіти на Україні. – К., 1991.
126. Січинський В. Чужинці про Україну. – Львів, 1991.
127. Склярєнко В. Нитка життя, або Вузликоче письмо у давніх слов'ян / /Україна. – 1990. – № 32.
128. Скуратівський В.Т. Берегиня. – К., 1987.
129. Скуратівський В.Т. Покуть. - К., 1998.
130. Скуратівський В.Т. Посвіт. – К., 1988.
131. Смаль В.З. Педагогічні ідеї І.Я.Франка. – К., 1966.
132. Сорока-Росинский В.Н. Путь русской национальной школы. Национальное и героическое в воспитании // Пед. соч. /Сост. А.Т.Губко. – М., 1991.
133. Социальная философия /Подред. В.Н.Лавриненко. - М., 1995.
134. Спенсер Г. Воспитание интеллектуальное, моральное и физическое // Спенсер Г. Статьи о воспитании. - СПб., 1914. - С. 7-212.
135. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. – К., 1985.

136. Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство. – К., 1991. – (Сер. 7. “Педагогічна”. – № 2).
137. Стельмахович М.Г. Українська етнопедагогіка // Рад. шк. – 1989. – № 8.
138. Стеценко Т. Історія класичної зарубіжної педагогіки / Т. Стеценко. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2002. – 40 с.
139. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення / Б. Ступарик. - К. : ІЗМН, 1998. - 336 с.
140. Ступарик В.М. Національна школа: витоки, становлення. – К., 1998. – 333 с.
141. Сухомлиинський В.О. Народження громадянина // Там же.
142. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К., 1978.
143. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Вибр. твори: В 5 т. – К., 1976. – Т. 3.
144. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Там же. – Т. 2.
145. Сухомлинський В.А. Нити вперед! // Нар. образование. – 1989. – № 8.
146. Сухорський С.О. До проблеми педагогічних поглядів Михайла Драгоманова //Штрихи до наукового портрета Михайла Драгоманова. – К., 1991.
147. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку . – К., 1974.
148. Там же. - С. 6-23.
149. Україна ХХІ століття. Державна національна програма "Освіта" // Освіта. – 1992. – 2 груд.
150. Українська козацька педагогіка (концепція) //Освіта. – 1992, – І вер.
151. Українська національна система виховання (концепція). – К., 1991.
152. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні // Там же.
153. Ушинський К.Д. Рідне слово // Вибр. твори: В 2 т. – К., 1983.
154. Федоренко Д.Т. Школа і освіта Запорозької Січі. – Кривий Ріг, 1990.
155. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М., 1990.
156. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання. – К., 1991.
157. Фребель Ф. Воспитание человека//Избр. соч.-М., 1906.-Т. 1.-С. 1.
158. Хілліг Г. Подряпина на образі "видатного педагога"//Рад. шк.– 1991.– №3.
159. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки // За заг. ред. С.А.Литвинова. – К., 1961.

160. Христианское воспитание детей. - М., 1993.
161. Чавдаров О.Х., Грищенко М.М. Тарас Григорович Шевченко і народна освіта. – К., 1961.
162. Чижевський Д. Нариси а історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1988.
163. Шевченко Т.Г. Буквар південноруський. – К., 1992.
164. Ширинский А.Е. Проблемы образования в развивающихся странах. – М., 1985.
165. Янкович О. Історія соціальної педагогіки / соціальної роботи / О. Янкович, В. Поліщук. - Тернопіль, 2004.